

„Az emberek megbecsülését hoztam hazulról”

Szemtanú

Beszélgetés Dr. István Lajossal

Névjegy:

Dr. István Lajos csecsemő- és gyermekgyógyászatból, fertőző betegségekből, hematológiából, transzfúziológiából és immunológiából szerzett szakképesítést. Jelenleg a Pécsi Orvostudományi Egyetem címzetes egyetemi tanára, a Transzfúziológiai és Hematológiai Szakmai Kollégium elnöke, az MTA Veszprémi Területi Bizottságának tagja, az Orvostudományi Szakbizottság elnöke. Német, cseh és osztrák orvosi társaságok tiszteletbeli tagja. Az Orvosi Hetilap

Markusovszky-emlékérem, a Vöröskereszt Henry Dunant-emlékérem, a TIT Bugát Pál-emlékérem, az Magyar Hematológiai Transzfúziológiai Társaság Kubányi Endre-emlékérem, a Batthyány-Strattmann László-díj és az Osztrák Vöröskereszt Szolgálati Érdemkereszt ezüst fokozatának tulajdonosa. 1970–1990-ig a Hazafias Népfront Vas megyei elnöke, 1989-től országos alelnöke. Részt vett az első és második „lakiteleki találkozó”, a Magyar Demokrata Fórum alapító tagja, az Antall-kormány alatt a transzfúziológia miniszteri biztosa.

Döbör András: – *Professzor úr, kérem meséljen a gyermekkoráról, a szülői házról, az indíttatásáról!*

István Lajos: – Gyermekkorommal kapcsolatban, ha megkérdeztek, 1945 után is mindig azzal kezdtem, hogy az apám földbirtokos volt, Vas megyében, Sárvár járásban, Bögöte községben. Ezt akkoriban nagyon nehéz volt bevallani, de én szerettem tisztázni, azután a többi, hogy hogyan viszonyulnak hozzám, már másokra bízta. Nagyon szerencsés környezetben nőttem föl, mert apám mindig azt mondta, hogy „anyád szerint hét szentség van, szerintem kettő: a munka és a becsület!” Nálunk az, hogy mindenkinek dolgoznia kell, hogy helyt kell állnia, az olyan természetes volt, hogy erről nem is beszélünk. Én azt szoktam meg, hogy a munka az az élet természetes velejárója – reggeltől estig. A másik

az – s ezt a szocializmus idején sokszor el is mondtam –, hogy az emberekkel való tisztes bánásmódot a földbirtokos apámtól tanultam meg a kapitalizmusban. Az emberek megbecsülését hoztam hazulról. Ezenkívül szigorú de igazságos nevelésben részesültünk a testvéreimmel, s bár apám jómódú embernek számított, mégsem kaptunk soha több pénzt, mint amire egy átlag gyerek számíthatott az internátusban.

Az a mai társadalom egyik alapproblémája szerintem, hogy ma mindenki „übereelni” akarja a más gyereket, s ez a nevelésbeli hiba később súlyos következményekhez vezet. Ma a szülők egy részének fogalma sincs a nevelésről. A gyerekek nem kapnak példát. Egy fiúnak leginkább apaideálra van szüksége. Én ezt szerencsére megkaptam. A családon kívül nagy hatással volt rám a

Szemtanú

falú, ahol felnőttem és az iskoláim. Ma mindenhol azt hallani, hogy milyen szerencsétlen az, aki nem egy kiváló, neves iskolából kerül ki. Biztosan van benne igazság. Én is jártam kiváló iskolákban, jártam a győri bencéseknél és a szombathelyi premontreieknél, s mégsem ezek tették rám a legnagyobb hatást, hanem a kis sümegi gimnázium, ahol nem volt kétszáznál több tanuló. Azonban itt voltak olyan tanárok, tanáregyéniségek, akik igazán hatottak rám, például a latintanárom, Palásti László vagy Szabó Dezső.

D. A.: – *Kitől, honnan jött az ötlet, hogy érettségi után az orvosi pályára lépjen?*

I. L.: – Az úgy adódott, hogy hárman voltunk testvérek, öcsém nem tanult valami jól, s rá már akkor kimondatott a családi szentencia, hogy ő fog gazdálkodni. A húgomról az volt a szentencia, hogy férjhez megy. Én pedig orvos leszek. Régen ez egy kialakult társadalmi modell volt. Tekintélyelv, patriarchális elvek uralkodtak, nem úgy mint ma, mikor a gyerekek maguk választanak pályát. Én nem akartam orvos lenni, eszembe sem jutott, történelem-magyar szakos tanár akartam lenni. Ennek az az oka, hogy a családban van egy több generáción áthúzódó íráskészség, íráskényszer, mely nagyanyámon át a Bessenyeiekg vezethető vissza. S nagy hatással voltak rám a népi írók is. Illyés Gyulának „A puszták népe” című könyvét tizenhat évesen kaptam kézhez, óriási hatást tett rám, egy fordulópont volt az életemben. Tulajdonképpen a szociális gondolkodásomat köszönhetem neki. Jó történelemtanáraim is voltak, s a legfontosabb történelmi iskola a falu volt számomra, az egyszerű emberek, akik látástól-vakulásig dolgoztak, s a munka végéig meséltek nekünk csodálatos meséket. Szóval egy olyan helyzetbe kerültem, hogy kettős tudatom kezdett kialakulni, mert benne éltem egy földbirtokos családban, világ-

ban, társadalomban, szokásokban, és ezt a másik oldalról is láttam. Ez egészen medikus koromig tartott – amíg mind a két oldalt tudtam érzelmileg követni – a betegekkel való találkozásig, a medicina szociális oldalának a megismeréséig.

B. M.: – *Ennyi év távlatából miként vélekedik arról a történelmi korszakról, amelyben felnőtt?*

I. L.: – Én azt gondolom, hogy a Horthy-rendszert felértékelni ugyanolyan hiba, mint leértékelni. Még megközelítőleg sem volt olyan korrupció, mint amely ma általános. Akkor is voltak persze botrányok, voltak sikkasztások, de a közélet lényegesen tisztább volt. Sokkal nagyobb rend, fegyelem volt. A Horthy Miklós nem volt egy gazember, mind ahogy a kommunista-szocialista években mondták. Persze olyan nevelést is kaptunk, amelyben őt eszményítették, számunkra egy magyar eszmény volt szemben Mussolinivel és Hitlerrel. Mostani eszemmel azt mondom, hogy nagyon sokban hasonlít az életútja a Ferenc Józseféhez meg a Kádár Jánoséhoz. Mind a hárman azzal kezdték, hogy gyilkoltak – magyarokat. Ferenc József kivégeztette a tizenhárom aradi tábornokot, Horthynak fehérterrorja volt, Kádárnak ötvenhatja. S mind a három úgy „végezte”, hogy a nép elfogadta. Ferenc Jósának becézték a császárt, „Horthy Miklós legszebb katonája vagyok” énekelte akkor mindenki, és Kádár Jánosnak is volt egy korszaka, amikor János bátyánk, János bácsi vagy János gazda lett, amikor nagyon népszerű volt, mert hozott egy konszolidációt.

A Horthy-korszak szociálisan biztos, hogy nagyon súlyos örökséget hagyott maga után, és ezt a kommunisták nagyon kihasználták. Horthy „is-is ember” volt. Mert kemény antikommunista volt, a végén eltűrte az antiszemitizmus kialakulását – így kerülhetett sor a deportálásokra – de megmen-tette a budapesti zsidóságot, sajnos ezt mára

mindenki elfelejtette. Mert Hegyeshalomnál a deportációs vonatokból kivetetett olyan egyetemi tanárokat, akik később a Magyar Tudományos Akadémia tagjai lettek, például Ruzsnyák Istvánt. Mert a nagyon gazdag zsidókat azokat „kisíbolta” pénzért Svájcba és Ausztriába, és mert a végén szembekerült a nyilasokkal és a németekkel. Szóval egy ellentmondásos személyiség volt, ezzel ezt akartam hangsúlyozni. Egy német történeztanulmányban olvastam, hogy állítólag a klessheimi találkozón, mielőtt a Horthy kiszállt a szalonkocsijából, ahol volt egy trezor, abban egy pisztolyt, azt magához vette, hogy lelővi Hitlert. Majd visszatette. Ilyen határozatlan ember volt. Ezt tükrözi a kiugrási kísérlete is, amit én Pesten éltem át.

A kérdéshez visszatérve; a mai eszemmel úgy gondolom, hogy a Horthy-korszakban voltak nagyon pozitív elemek, voltak nagyon negatív elemek. A leginkább negatív elem, amit én közelről láttam, a szociális egyensúly felborulása. Ami a mostani helyzethez képest biztosan pozitív: a középosztály sokkal jobban bánt, sokkal tudatosabban épített rá az akkori rendszer, és olyan politikusokat nevelt ki, mint Klebelsberg Kúnó, aki szédületes koncepciójú kultúrpolitikus volt, és a legnagyobb nyomorban épített számtalan tanyási iskolát és két egyetemet! Ez óriási dolog volt.

B. M.: – *Orvosi pályájának alakulására milyen és mekkora hatással volt a második világháború, hogyan és hol élte meg a „világéget”?*

I. L.: – 1940-ben iratkoztam be a pesti egyetemre, és ez nem félreértés, akkoriban nem volt felvételi. Ma ezt kevesen mondják, de teljesen hibásnak tartom a felvételi vizsgákat, egyáltalán nem alkalmasak arra, amiért csinálják, nem szelektálják meg az embereket az orvossá válásban. Nem volna annyira baj az orvosokkal, ha rendszeresen válogatnának. Mert nem az dönti el, hogy valaki jó

orvos lesz-e, hogy hogyan tudja a fizikát. Egészen másképpen kellene ezt elrendezni. Engem soha sem vettek volna föl, ha ilyen vizsga van!

1944 őszén már ötödéves voltam, de közel volt a front, ezért megszüntették a képzést, s gyorsított orvosképzés folyt, orvosra szükség volt. Az összes orvosi egyetemet összevonták, ilyen módon alakult ki a Magyar királyi Egyesített Orvostudományi Egyetemen című intézmény Pesten, és mikor Budapest körül zárult a gyűrű, ezt onnan elvitték olyan módon, hogy mindenkit behívtak katonának, egyetemi zászlóaljokat alakítottak, és kivitték minket Breslauba, a mai Wrocławba, SAS behívóval. Addig voltunk ott, amíg a szovjet front el nem ért, azután a professzorokat és a zászlóalj zömét elvitték vonaton, én utóvédnek jelentkeztem, és gyalog jöttem el onnan. Orvostanhallgatóként, aki már kórházi gyakorlatokon átessett, utam során sebesülteket láttam el. Ezek közül néhányal a későbbi életem során is találkoztam. A keleti frontba belekóstolva – mai fogalommal illetve – a „katasztrófa medicina”-t tanultam meg. Láttam harcoló szovjet alakulatokat, láttam és kezeltem sérülteket, sebesülteket, hadifoglyokat, láttam az oroszok iszonyú emberfölényét és a németek emberfeletti áldozatait. Végigcsináltam kb. háromszáz kilométert gyalog – átmentem a lebombázott Drezdán – Halléig. Szörnyűek voltak a légitámadások, évfolyamtársaim haltak meg – ma ezt nehéz elgondolnia egy egyetemistának. Hát ilyen körülmények között tanultunk, ennek is sok érdekes következménye volt, amiből életemben sokat hasznosítottam. Talán a legszörnyűbb orvosi élményem az volt, amikor azt a parancsot kaptam, hogy *üritsek ki egy sebesültgyűjtőhelyet*. Ez magyarul azt jelentette, hogy volt a továbbszállításra mondjuk húsz helyünk, ezt a húszat ki kellett válogatni száz földön fekvő sebesültből. Néztem,

hogy kit érdemes elszállítani, kit nem. Ezt hívják katonai nyelven sebesültsztyálozásoknak. A harmadiknál rájöttek a katonák. Először elkezdtek könyörögni; „doktor úr, nekem otthon özvegy anyám van; nekem otthon két gyereke van; fiatal feleségem...” Majd fogták a köpenyem, nem akartak elengedni. Borzalmas volt. Kevés ilyen embertelen feladat volt, mint amin ott át kellett esnem. 1945 nagyhetén doktoráltunk, kaptunk egy orvosi diplomát, azzal rögtön a nyugati frontra vezényelték, mert ott még voltak magyar alakulatok. Én a nagykanizsai honvéd csapatkórház állományába kerültem. Az odavezető úton két évfolyamtársamat lőtték ki ekkor mellőlem. Az amerikaiak minden célpontra lőttek. Én egész életemben szerencsés voltam, és megérkeztem. Ott estem amerikai hadifogságba, aztán francia hadifogságba. Nem volt jó! A franciák gyűlöltek bennünket. Én ugye azzal mentem oda, hogy Baudelaire és Verlaine népét találok, és hát egy abszolút gyűlölködő, a mi parasztjainknál is primitívebb paraszttal találkoztam ott. Eszembe jutott a franciánárom, aki azt mondta, hogy egy bretagnei paraszt ötszáz szóból megél... Azt gondolom, majdnem olyan rossz volt, mint az orosz hadifogság. Aztán amikor a súlyos beteget, sebesülteket haza akarták küldeni Magyarországra, rögtön jelentkeztem a vonatra orvosnak. Az amerikai demarkációs vonalnál megállítottak, azt mondták, a háború folytatódik az oroszok ellen – 1945 júliusában! Minket visszafordítottak, kaptunk egy elbocsátó levelet a VI. Amerikai Lovashadserg bélyegzőjével. Akkor munkanélküli lettem, majd elhelyezkedtem a bajorországi Trieb nevezetű faluban, egy tengeralattjáró-kapitánynak voltam a sofőrje, inasa, lovásza. Nagyon jó dolgom volt, mert jólakhattam minden nap. Egészen addig csináltam ezt, ameddig Lichtenfeld nevű városba utazva meg nem láttam egy hirde-

tést, amely úgy szólt, hogy Mistelfelden meghalt az orvos. Nekem ugye hallei diplomám volt, német területre is érvényes volt. Szóval én elmentem oda orvosnak, július 18-án, anyám születésnapján álltam szolgálatba és körzeti orvos voltam Bajorországban egészen addig, amíg október hatodikán nem adódott lehetőség arra, hogy hazatérjek Magyarországra. Miután elvesztettem a diplomámat és katonakönyvemem, SS-gyanús lettem. Elvittek a kaposvári internálótáborba, csak nagy nehezen hitték el, hogy nem voltam sem csendőr, sem SS. Az évfolyamtársaim igazoltak. Hazajöttem, és 1945 novemberétől a szombathelyi kórházban dolgozom, amely az egyetlen munkahely volt egész életemben.

D. A.: – *A háború utáni évek és a '89-es rendszerváltás közé manapság párhuzamot szokás vonni. Mi erről a véleménye önnek, az újjáépítés tevékeny résztvevőjének?*

I. L.: – Egészen más lélektana volt. Először is, ma egy pesszimista hangulat van Magyarországon. Akkor – mindennek ellenére – egy optimista hangulat volt, mert mindenki életben maradt. Másodszor; a háború megtanított minket iszonyatosan primitív körülmények között élni, mindennek örülni. Nagyon boldogok voltunk, ha jólakhattunk. Hihetetlen ösztönnel akart mindenki a háborús veszteségeken javítani. S óriási élni akarás volt az emberekben. Fűtetlen kórtermekben dolgoztunk! A betegeknek azt mondtuk, küldjék el a gyereket, hozzon egy kosár fát. Reggel, amikor felébredtem én s. k. – mint osztályos orvos – vágtam a fát. Ma ez elképzelhetetlen...

D. A.: – *Mondhatjuk, hogy ennek a mentalitásnak is köszönhető az ország gyors talpraállása?*

I. L.: – Ez így volt. Ez az igazság. Az építés lendületében szerepet játszott az a sok társadalmi munka, amit végeztünk –

munkaidőn kívül. És az illúzió, hogy itt demokrácia lesz. Mert eleinte úgy nézett ki, s óriási lendületet adott. Pártélet folyt. Az akkori Kisgazdapártnak – aminek véleményem szerint nincs sok köze a mostanihoz – a falvakban óriási tábora, rengeteg szimpatizánsa volt. A Barankovics-párt is nagyon komoly pártnak nézett ki. Az illúzió addig tartott, amíg ezeknek a vezetőit üldözni nem kezdték.

D. A.: – *Önnek és családjának mint osztályidegennel mennyivel volt nehezebb a talpraállása mind a magánéletében, mind a hivatásában?*

I. L.: – Lehettem volna szélhámós is, mert olyan viszonyok voltak, hogy a munkába állásomkor senki sem kérte a diplomámat. Az adminisztrációnak csak a nyomai voltak meg, s a kórházban alig volt orvos. Minden második nap ügyeltem. Ma a szakszervezet fellázadna ezért. Ekkor még nem számított az osztályidegenségem, mert még nem volt osztályharc...

D. A.: – *És az államosítás valamint a „fordulat éve” után?*

I. L.: – Mindazt, ami '49 után történt a családommal, nehéz volt elviselni. Amikor esténként fürödtem a kórházban, szégyelltem magamat, mert azt gondoltam, hogy az öcsém meg az apám ugyanolyan ember mint én, s ők nem fürödhetnek most, mert éppen trágyáznak otthon. S azt is meg kell mondanom, hogy mind az öcsém – aki később osztályidegen léteire mint agrármérnök a Munka Érdemrend arany fokozatának tulajdonosa lett –, mind az apám ezt zokszó nélkül csinálta. Nálunk nem mondták, hogy az „anyátok kommunista úristenit”! A sors így hozta. Apám egész élete munkájának az összeomlását zokszó nélkül tűrte, soha nem panaszkodott. Mikor olyan kevés pénzük volt, hogy kenyeret nem tudtak venni, akkor sem kért tőlem pénzt. Először kamasz

koromban néztem fel apámra; másodszor felnőtként, amikor megértettem az életét; harmadszor, amikor megalázták. Rettenő szerencsésnek érzem magam, mert megadtott nekem az, hogy kihozhattam őt a börtönből, Jánosházáról. Borzalmas érzés volt látni őt mindenféle tyúktolvajok, cigányok meg csavargók között. Azonnal ki tudtam hozni onnan. Egy fiúnak – azt hiszem – ez a legtöbb, amit átélhet. A egyik legnagyobb élmény volt az életemben. A másik az, amikor megjött a levél, hogy visszavettek a kórház állományába kerti munkásként – B-listáztak, de dolgozhattam. A szegedi egyetemre is beadtam egy pályázatot, de kaptam egy levelet, melyben azt írták, hogy „származása miatt az egyetemi ifjúság oktatására alkalmatlan.” Iszonyatos érzés volt. Nem sok hiányzott, hogy a pohár után nyúljak. Szerencsére nem ezt tettem, hanem azt gondoltam, hogy inkább a munka. A munka a legjobb fájdalomcsillapító! A legjobb bíró, a legjobb orvos, a legjobb ügyvéd – ez a munka. Éjjel nappal azért dolgoztam – s ebben nagyban közrejátszott első gyermekem betegsége – hogy ne kelljen gondolkodnom. Sokan dicsértek, dicsérnek, hogy mennyit dolgozom. Ezt magammal szemben soha sem tartottam pozitív dolognak, mert én tudtam, hogy morfium helyett dolgozom.

D. A.: – *Nem invitálták Önt az ötvenes évek elején, a tömegbázis szélesítésekor a Pártba?*

I. L.: – Hívott az akkori párttitkár, hogy lépjek be. Mondtam neki, hogy nem lépek be, erre több okom van – elméleti, gyakorlati –, de a legfőbb indokom az volt, hogy ha valami nem ment a kommunistáknál, akkor mindig elkezdtek tisztogatni a pártot, és azt mondták, hogy beszívárogtak idegen elemek. A másik az, hogy a vallással szemben is mindig megőriztem a gondolkodás szabadságát. A hitoktatómmal majdnem

130

annyit vitatkoztam, mint a párttitkárral. Meg akartam őrizni a magam szabad gondolkodásmódját. Erre azt mondta, ha nem lépek be, két nap múlva kirúgat az állásomból. A feleségem a második fiammal volt éppen terhes. Megkérdeztem, s azt mondta, ha én úgy döntök, vállalja a következményeket. Az utolsó pillanatban mégsem rúgtak ki. De kétszer annyit kellett teljesítenem, mint a konkurenciának.

D. A.: – *Az Ön korosztályával kapcsolatosan kikerülhetetlen 1956...*

I. L.: – 1956-ban is nagyon szerencsés ember voltam. Akkoriban már Szombathelyen értelmiségi körökben általánosan ismert voltam, mert '53-ban közreműködtem a TIT-ben – amely akkor egy nagyon nagy reménnyel induló értelmiségi tömegszervezet volt – és a Szombathely Városi Népfrentbizottság alelnöke voltam. Sok vitám volt a Párttal, amiért sokszor „le is toltak”. 1956. október elsején elutaztam első tanulmányutamra Csehszlovákiába. Október 26-án egy kongresszusra vettem részt – addig nem tudtam semmit –, amit megszakítottak, és bekapcsolták a rádiót, ahol élőben ment a Nemzetközi Vöröskereszt segélyfelhívása, hogy Budapesten harcok vannak, vért kérnek a Vöröskereszttől. Ott a kongresszuson – én voltam egyébként az egyedüli magyar – felállt a lengyel küldött, és azt mondta, hogy azonnal felajánl ezer egység nullás vért a magyar testvéreknek. Nekem az lett a feladatam, hogy ezt a vért Magyarországra juttassam. Kalandosan sikerült. Lengyelországból hat órán belül a prágai repülőtérre ért a szállítmány. A csehek erre azt mondták, hogy csak akkor engedik tovább a vért, ha magyar kormánygaranciát kapunk, hogy a magyar kormánycsapatok által uralt területen veszik át. Azt hitték, hogy zendülés van, és vannak kormánycsapatok és felkelők, és ők a kormánycsapatokhoz voltak szolidárisak. Ez úgy sikerült, hogy a Csehszlovák Vöröskereszt

főtitkára jelenlétében beszélnem kellett a magyar Honvédelmi Minisztériummal. Nagy nehezen, órák múlva jelentkezett a józsefvárosi telefonközpont, s kapcsolta a minisztériumot. Mondtam, hogy a honvédelmi miniszter elvtárssal szeretnék beszélni. Azt kérdezték, melyikkel! Kérdeztem hogy hány van. Azt mondták, hogy három. Mondtam, akkor mondja a honvédelmi minisztereket. Piros László, Maléter Pál és egy Janza nevű altábornagy – őt választottam. Janza elvtárs azt mondta, hogy a vért Komáromnál adjam át. Végül a komáromi hídon – többszöri igazoltatás után – áthúztam a vérplazmát, és a vasútállomáson egy nagy halomba leraktam. Jött egy sebesvonat, Budapest felől Hegyeshalomra közlekedett, erre felszálltam és így jutottam haza november elsején. Hazaérve feleségem közölte, hogy távollétemben a Megyei Nemzeti Bizottság alelnökének választottak. Másnap reggel felkerestem a bizottságot, amely permanensen ülésezett. Mikor „megfordult minden”, akkor elkezdtek minket faggatni, hogy hogy volt, mint volt, s olyan dolgokat akartak ránk fogni, hogy fegyverszállítmányokat kaptunk Nyugatról, meg hasonlók. Naponta behívtak, figyeltek, zaklattak, megfélemlíteni akartak. Szegény *Welther Károly* – a bizottság elnöke – ezt nem bírta, és '57. február 28-án a vonat elé vetette magát a szombathelyi állomáson. Én a jó idegrendszerem segítségével kivédtem ezeket a zaklatásokat. Majd eljárás is folyt ellenem, de nem tudtak rám bizonyítani semmit. Végül visszasoroltak adjunktusnak – ekkor már főorvos voltam –, nem léphettem előre, kevesebb lett a fizetésem és megrovásban részesültem. Ilyenek voltak benne, hogy *hözöngés* – ez egy kifejezés volt akkor, a felelőtlen lázítás szakkifejezése. Tulajdonképpen ezt én nagyon jól megúsztam, ahhoz képest, hogy Pali öcsém mit szenvedett emiatt. Én – ismét – nagyon szerencsés voltam.

D. A.: – *Ön szerint milyen tartós vívmányai voltak a leverett forradalomnak?*

I. L.: – Nem volt előtte nemzeti egység, akkor kialakult. '56-ot eltiporták, bemocskolták, megbosszulták – mindenki rettegett a bosszútól – és ebből alakult ki ez a nemzeti egység.

D. A.: – *A konszolidáció után is előfordult hasonló zaklatás Önnel?*

I. L.: – Még egyszer volt ilyenben részem, 1970-ben. Ekkor lettem a Hazafias Népfront Vas megyei elnöke. Az elődöm nagyon titokzatos körülmények között halt meg, állandóan azt kérdezték tőlem, hogy mit tudok. Azt akarták ráfogni, hogy kém volt, vagy kétfelé kémkedett, szóval rá akartak kenni valamit, s ehhez akartak tőlem adatokat szerezni. De tulajdonképpen az én '56-om ezzel ért véget.

D. A.: – *Múltja ellenére miért vállalta az elnökséget, és meddig állt a megyei népfront élén?*

I. L.: – Részt vettem 1954-ben azon a kongresszuson, amikor Nagy Imre meghirdette a népfrontpolitikát. E politika egy látványos nyitás, fordulat volt, sok külsőséggel – nemzeti színek, „hazafias népfront” stb. Ragyogó – mai szóval – public relations program volt. „Bedöglött az ideológia, húzunk rá egy új mázt.” A kommunisták egy része nyíltan ellenezte. Másik része volt annyira dörzsölt, hogy elfogadta, hogy a szobor ne legyen vörös, hanem legyen piros-fehér-zöld. S voltak akik – és én magamat ezek közé sorolom – azt mondták, ha ők valamit engedtek, ezt a valamit ki kell használni. Tudtam, hogy vannak ennek hátrányai. Voltak is. Mindent latba vettem pro és kontra. Úgy gondoltam, ha én vagyok ebben a pozícióban, akkor nagyon sokat és sokakon tudok így-úgy segíteni. Sok orvosért, papért, tanárért tudtam kiállni. Egyáltalán jogom volt ahhoz, hogy a Megyei Ta-

nács Végrehajtó Bizottsága ülésén, ahol a legfőbb döntések megszülettek, nekem beleszólási – nem szavazati – jogom volt. Mindenről elmondhattam a véleményemet. Húsz évig töltöttem be e tisztséget. Sok ütközésem volt a megyei párttitkárral, például amiatt, hogy én sokat jártam Burgenlandban az ottani magyarokkal tartani a kulturális kapcsolatokat, emléktáblákat avatni stb. Mindig is azt vallottam, hogy Burgenland a mi Erdélyünk. Sok olyan társadalmi munkát szerveztünk, ami konfliktusokhoz vezetett, például az ostffyasszonyfai temető, vagy a hosszúperesztegi templom ügye. Egy óriási hiba történt – nevezhetném bűnnek is –, hogy a Népfront nyakába akasztották az országgyűlési „választásokat”! Aki a népfrontot komolyan vette és sok energiát befektetett, az sok pozitívumot elő tudott belőle hozni... Végül a Népfront országos alelnöke lettem 1989-től megszűnéséig, és számos bizottságában működtem közre, pl. a Családvédelmi Bizottságban *Szagos Gyula* püspökkel, *Fekete Gyulával* – aki akkoriban a legélesebben támadta az akkori szociálpolitikát, családpolitikát –, *Surján Lászlóval*, *Pozsgai Imrével*, *Ferge Zsuzsával*. Együtt próbáltunk tenni, harcolni a kedvezőtlen demográfiai hatások ellen. A Népfront reformszárnyának egyik vezetőjeként részt vettem a szervezet megújítási kísérleteiben és a korábbi vezetők leváltásában. S hogy egy korszakot nem lehet sommásan megítélni, ezt bizonyítja az is, hogy a Népfrontban megismerkedtem nagyszerű emberekkel – vezető pozícióban –, akikkel én sokat tudtam együtt dolgozni.

D. A.: – *Mondhatjuk, hogy „népfrontos” útja vezette Lakitelekre?*

I. L.: – Én úgy kerültem Lakitelekre, hogy a Népfront országos tanácsülésén – amikor az éppen aktuális kormányprogramot ismertették – én is felszólaltam, hogy adják meg a Népfrontnak, illetve bizottságainak

és helyi szervezeteinek a kormányprogram megvalósítása fölötti társadalmi ellenőrzés jogát. Nehogy alsóbb szinten, ahol a kommunisták össze vannak fonódva, minden el-sikkadjon, formálissá váljon. Történik ez napjainkban is... A tanácskozás szünetében három ember jött oda hozzám. Fekete Gyula, Ferge Zsuzsa és Bakos István. Azt mondták nekem, hogy te úgy beszélsz, mint az írók Monoron. Neked köztünk a helyed, gyere Lakitelekre, ott már nemcsak írók lesznek.

Befolyásolva a felszólalásom sikerétől komolyan vettem a meghívást, sokat gondolkodtam rajta, s hazaérve felhívtam a Pozsgait, aki akkor főtitkára volt a Népfrontnak. Kérdeztem tőle: „Imre, szerinted ez egy ellenforradalmi cselekedet?” – Azt mondta az Imre: „Nem, ez nem az. Én is ott leszek.” – Kérdeztem tőle: „Mit gondolsz, ha én elmegyek, ebből semmi kellemetlensége nem lesz a Népfrontnak?” – Az volt a válasza: „Nem lesz.” – „Te mit javasolsz?” – kérdeztem. Erre azt mondta, hogy ezt nekem kell eldöntennem, mert nem kockázatmentes. És hogy ő tartja az egyik referátumot.

Ezek után pár nappal a Bakos Istvántól megkaptam a kézzel írt meghívót. Elhatároztam, hogy elmegyek, de alaposan végiggondoltam az egészet. Én akkor már – ne vedd szerénytelenségnek! – voltam már valaki. Szakmailag és a társadalmi pozíciómban olyan valaki voltam, hogy azt gondoltam, nekem ott kell lennem. A kockázat teljesen egyértelmű volt. De ha én egyetértek azzal, ami itt most készül, akkor kitől várjam, hogy elmenjen? A „kisembertől”, a „névtelentől”, a fiataltól? Akárhonnan néztem, el kellett mennem! A jelenléti ívre – melyre mindenki ráírta, hogy ő honnét jön, kicsoda-micsoda – én azt írtam rá, hogy Vas megyei népfrontelnök. Ezzel demonstrálni akartam, hogy a Népfrontot ide akarom hozni Lakitelekre. Meg kell mondjam, hogy

Lakitelekre életem egyik nagy-nagy élménye volt. Egészen különleges és felemelő volt már az első pillanattól kezdve – a Lezsák háza környékén mindenfelé rendezők voltak, akik nagyon tisztességesen néztek ki, ünneplőbe voltak öltözve. Jó benyomással volt rám rögtön az elején az az emelkedett és ünnepi hangulat, ahogyan minket kezeltek. Otthonosan éreztem magamat, mert sok korábbi ismerőssel találkoztam és beszélgettem ott, például *Király Zoltánnal*, *Márton Jánossal*, *Fekete Gyulával* és fiával, *Szabad Györggyel*, és *Újhelyi Szilárd*dal, a „másik” orvossal. Rajtam kívül csak ő volt ott orvos, már ő sem gyakorló. Ott volt a *Csurka* és persze nem volt ott az *Antall*. Roppantul tetszett a sátor is – olyan falusi búcsú hangulata volt. A kellékek, a háttér olyan volt, amelyek nekem nagyon tetszettek, felszabadultnak éreztem magamat.

... És elindultak a beszélgetések. Rendkívül okos hozzászólások voltak. A résztvevők között általános volt az a vélemény, hogy nagyon kell vigyáznunk, ne adjunk semmiféle támadási felületet a kommunistáknak – így mondták! – ahhoz, hogy ezt csírájában elfojtsák. Itt van közöttünk az, aki erről mindent jelent, mondták. A Pozsgai egy nagyon okos, higgadt, reális beszédet mondott. Nagyon jó volt Csurka referátuma is az „antikatasztrófa-politikáról”, minden mostaninál konstruktívabb és mértéktartóbb volt, és éppen ezért imponált mindaz, amit mondott. El is kértem tőle, megadtam a címet, elküldte. Lefénymásoltam mintegy húsz példányban, és elküldtem megbízható embereknek, hogy „új időknek új dalaival” fogom őket most megbarátkoztatni. Volt, akivel építő vitába keveredtem miatta; volt, aki besúgott... Behívtak, lemartak és közölték, ha én ezt csinálom, az a lázítás büntetését is kimeríti. Nagy lelkesedéssel meséltem volna Lakitelekről mindenkinek, még az újságíróknak is, de még az újságírók klubjá-

ban szervezett élménybeszámolómat is megakadályozta a megyei pártbizottság. Ha mesélni akartam, zárt kapukba ütköztem.

D. A.: – *A találkozó adta lehetőségekről és annak következményeiről mi volt és mi ma a véleménye?*

I. L.: – Éreztem, hogy történelmi esemény szemtanúja és résztvevője voltam. Úgy éreztem, hogy nem lehet feltartóztatni, ami ott elindult. Volt olyan érzésem, hogy túlzottan az írók beszéltek, és ez egy kicsit '56-os összképet alakított ki bennem. Azzal a tudattal értem haza hajnalban, hogy végre megmozdult valami a javítás, másítás érdekében. Elérkezett az idő, amikor minden erőszak nélkül, belátva azokat a lehetetlenségeket, amiket a szocializmus építése címen elkövettek, mindezen javítani lehet. Fontosnak tartom, hogy elmondjam: ott semmi olyanról, hogy „fordítsuk föl a világot”, hogy „döntsük meg a rendszert”, és hogy „győzzük le a kommunizmust” – nem volt szó. A lényeg az volt, mindenki – én is – azon a véleményen volt, hogy éljünk azzal a liberalizálási folyamattal, ami most megindult. Miért nem lett belőle valami? Miért nem lett belőle az, amit akartunk? Az MDF befolyásának növekedésekor nagyon sokan megkerestek – többek között Bíró Zoltán. Vele nagyon hosszan tárgyaltunk a Népfront tömegeinek az MDF-be viteléről, illetve azok és a lakiteleki értelmiség összekovácsolásáról. Megegyeztünk abban, hogy az országos gyűlés után visszatérünk rá. Megvolt a gyűlés, és nem Bíró Zoltán lett az elnök, hanem Antall József. A Népfrontban pedig Pozsgai vonala háttérbe szorult, *Kulcsár Kálmán* került előtérbe és az addig alig ismert karrieristák. Pár hónap múlva, mikor újra találkoztam Bíró Zoltánnal, és megkérdeztem, miért nem tagja a vezetésnek, azt mondta, hogy a múltja miatt és mert Lakitelken nem erről volt szó. Én, mint az alapító tagok egyike, egészen egy évig tevé-

kenyedtem az MDF-ért. Agitáltak engem is, hogy vállaljak tisztséget a pártban, induljak képviselőválasztáson a párt színeiben. El is mentem egy szombathelyi ülésre, és éles vitába keveredtem velük. Támadtak a népfreontos múltam miatt, teljesen szélsőséges, uszító szövegekkel. Ekkor rájöttem arra, hogy Lakitelken nem arról volt szó, ami a politikában zajlik, ennek semmi köze Lakitelek szellemiségéhez. Antall József személyében azok egyike volt, akik egy tömegmozgalommá vált ügysző régi ambícióikkal csatlakoztak, és annak az élére álltak. „Tehát elindult a tenger, s hozott valamit magával, ami nem a tenger volt.” Antall ideologizálta, magyarázta az MDF-et, de nem tartozott azok közé, akik létrehozták. És sok prominens kommunistával találkoztam a közéletben. Olyanokkal, akiktől féltünk. Akik köpönyegüket forgatva vörösből zöldbe váltottak. Ezenkívül el kellett döntenem; orvos maradok, maradok a tanult szakmánál, vagy elmegyek képviselőnek. Úgy döntöttem, maradok a szakmánál. A választási győzelem után újra felkerestek a pesti – nem a szombathelyi! – MDF-es barátaim, de kitartottam a szakmám mellett. 1992-ben a transzfúziológia miniszteri biztosa lettem. Ezt a tisztséget öt éven át töltöttem be, de a reformterveimet nem sikerült keresztülvinnem politikai – és nem szakmai – okokból...

S még egy megjegyzés. Akik akkor az MDF szombathelyi színeiben a lehangosabbak voltak, azok hamarosan már nem voltak a Fórumban, hanem valamilyen nagyon jól gyümölcsöző állásba „keveredtek”.

D. A.: – *Visszatérve Antall Józsefre, Ön tehát nem tartja annak a közvélemény számára beállított karizmatikus vezérnek, aki személyében egyedül volt képes összetartani az egyre több irányzatra széthulló MDF-et?*

I. L.: – Antall karizmatikus egyéniség volta, küldetésstudata egy pillanatra sem vitás. Volt neki egy afféle misszionárius-tuda-

ta – ezt betegsége idején is bizonyította. Hazulról hozta magával a politika érzékét és tudományát, apja egy kiváló ember volt, miniszter még a demokráciában. Kitűnő kapcsolatai voltak. Számomra nehéz őt kritizálnom, mert már nem él, s mert nagy empátiával voltam iránta a betegsége alatt – szenthez méltó módon viselte betegségét. Szerintem mint politikus – túl minden jó tulajdonságán – nem tudott túllépni a pesti kávéházi politizáláson, azokon, akik nem letről, hanem fentről csinálták a politikát. Nem tudott döntő elhatározásokra jutni. Legnagyobb hibájának azt tartom, hogy meghirdette azt, hogy minden ami volt, rossz volt. Ezzel egy tömeg embert elbizonytalanított, egy tömeg ember talpa alól kihúzta a gyékényt. Az ellenfeleivel nem tudott leszámolni, a MDF-en belül is rosszul politizált. Kontraszelekciót hagyott érvényesülni! Nem a megfelelő emberek kapták meg a stafétabotot. A Demokrata Fórum kikaparta a gesztenyét, sokan feléje kaptak, majd az első krízis után elhagyták a pártot. Amikor 1990-ben az MDF túljőzte magát, abba a hibába esett, mint az a csinos nő, akinek azt mondják, hogy „kisasszony, maga a legcsinosabb nő a világon” –, és elfelejti azt, hogy ezt csak egyetlen célból mondják. Az emberek nem az MDF-re szavaztak, hanem a kommunizmus ellen, s mihelyst felmutattak egy másik alternatívát, azt választották. A legalapvetőbb tévedésük az volt, hogy azt hirdették, ők csinálták a rendszerváltást, ők csinálták a nagypolitikát. Ez nem igaz. A nagypolitika – a nagyhatalmak politikája – csinálta őket. Persze Vas megyében van egy régi, népi bölcsesség: *„Vásár után minden paraszt okos!”*

D. A.: – *Miként értékeli a lakiteleki értelmiség négyéves osztályuralmát, s egyáltalán – szó volt erről?*

I. L.: – Egy nagyon okos dolgot hallottam nemrég. Most ezt szeretném hason-

latként idézni. A görögök annyi mindent tudtak, hogy azt ma el sem hisszük. Nagyon közel álltak például a gőzenergia felfedezéséhez. De ez teljesen értelmetlen lett volna, mert nem rendelkeztek a szervezési képességgel, ami a vasút megszervezéséhez kellett volna. Erre a rómaiak lettek volna csak képesek. Szóval a lakiteleki értelmiség – élükön az írókkal – alkalmas volt arra, hogy erjedést okozzon, az osztályharcban egy váltást eredményezzen. De nem volt alkalmas arra, hogy megszilárdítsa uralmát és véghezvigye terveit. S rengeteg karrierista férkőzött be soraiba, akik a zsiros falatok – a privatizáció – megszerzése után távoztak.

S még egy dolog. Soha nem ült annyi orvos a Parlamentben, mint az Antall-érában, és soha nem tettek olyan keveset az egészségügyért, mint akkor. Ez a történelem ítélete...

D. A.: – *Ön, aki mindig a szakmáját állította előtérbe, mit tart orvosi működése legnagyobb eredményének?*

I. L.: – Ez még kissé váratlan kérdés nekem, mivel még nem zártam le orvosi tevékenységemet, még nem tudom magamat kívülről nézni. Ezt csak hosszú belső vívódás után lehet kimondani. Gyermekorvosi működésem humanizált és szocializált. Ezt nevezhetném a szakmám foglalkozási „ártalmának”, mely jó értelemben véve hagyta rajtam nyomait. Szakorvosa vagyok a fertőző betegségeknek is. Ez is különleges területe az orvosi szakmának. Tetszett a függősége a társadalmi mozgásoktól, és az, hogy egyre több vált gyógyíthatóvá. Nagy hatással volt ez rám. A gyermekgyógyászatban szerzett tapasztalatok, remények és vágyak alapján lettem a vérértömlesztés híve – rendkívül el voltunk maradvá. Megszerveztem a gyermekosztály vérellátását. Túl jól sikerült, ki kellett terjesztenem az egész kórházra. Akkor kapcsolódtam be ebbe a munkába, amikor óriási fejlődésnek indult a világom, és

Magyarországon is meg kellett valósítani. Egyike voltam azoknak, akik a magyar vér-ellátó hálózatot kiépítették. Életem legnagyobb ellentmondása az, hogy az utolsó legnagyobb lépést, hogy európai szervezeti formára emeljem, ezt nem tudtam megtenni. Nem volt mögöttem olyan miniszter, aki ehhez kellett volna. A véradó mozgalmat itt Vas megyében dolgoztuk, alakítottuk ki, ma egész Magyarországon e módszerek alapján dolgoznak.

A legnagyobb eredményem...? A véradás mozgalom lett, a transzfúziológia egy új szakma, s minden izmusnak kell egy „templomot” építeni. Minden vallásnak van temploma. Én megépítettem a vérellátás templomát Szombathelyen, 1965-ben. Azóta eltelt több mint harminc év, és olyan ma is, mint ha harmincéves házasság után azt mondják, újra elvonném feleségül. Azt hiszem, ez maradandó dolog. A fiamnak mondtam, ha majd rám akarsz emlékezni, ne a temetőbe gyere, hanem járd körbe ezt a házat, mert a lényegem, a szellemem ebben mindennél jobban benne van... Olyan nagy szerepet kapott ez az életemben, hogy el kellett hagynom érte a gyermekgyógyászatot. De rájöttem, hogy nem tudok betegágy nélkül élni, és akkor hematológus lettem. Iszonyatos erővel tanultam és műveltem. A célom az volt – és munkatársaimnak és tanítványaimnak is ezt mondtam –, hogyha egy magyar embernek egy ritka hematológiai betegsége van, akkor ne érezze azt, hogyha én most svájci vagy dán vagy amerikai volnék, akkor meggyógyulnék, mert akkor egy gazdag or-

szág tudós orvosai kezelnének; de mivel én egy szegény ország orvosaival vagyok itt körülvéve, nem fogok meggyógyulni. Ez ellen kell küzdeni. Mert a gyógyuló beteg a legnagyobb siker...

D. A.: – *Mit üzen Ön, a XX. század szemtanúja a jelen történészhallgatóinak, a XXI. század ifjúsága nevelőinek?*

I. L.: – Megértettem az időt, megértettem a teret. Ezt tartom az első számú tanulságnak. Én, mint aki nem történész, csak élvezi, olvassa a történelmet, ezt tudom tanácsolni nekik is: megérteni e teret és megérteni az időt. A magyarság tragédiája ebből a megnemértésből fakad! Nem értjük meg a teret, a szomszédainkat, nem tudunk velük együtt élni. Nem értjük meg a kisebbségi érzésüket és a büntudatukat. Kultúrfőlényről beszélünk velük kapcsolatban. Szlovákiában ma több csontvelődonor van, mint Magyarországon. A cseh orvostudomány előbbre tart a miénknél. Én ezt nagyon szégyellem! Alapvető nemzeti önvizsgálatra van szükség. Legalább önmagunk számára derítsük ki, mit nem csináltunk jól. Mert hogy valamit nem csináltunk jól, az biztos. Nem értjük az időt! Késésben és tévedésben vagyunk. Aki történelmet akar tanítani, annak nagyon kell ismernie és szeretnie a történelmet. S barátokat kell szereznie a történelemnek, mivel – ahogyan azt én gyermekkoromban tanultam – „historia est magistra vitae”, azaz a történelem az élet tanítómestere...

D. A.: – *Professzor úr, köszönöm a beszélgetést!*

Az interjút **Döbör András** készítette